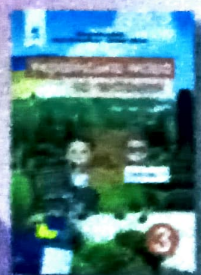

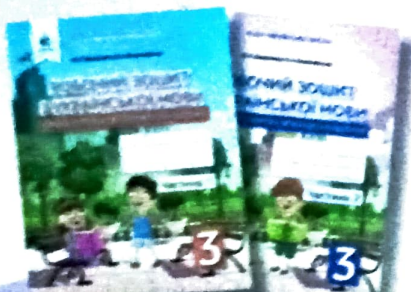
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКТ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З УКРАЇНЬСЬКОЇ МОВИ

+ УРОКИ ІЗ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

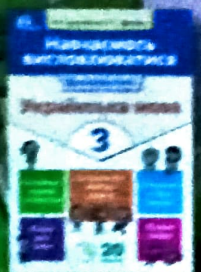
Українська мова та читання
Підручник для 3 класу
Вашуленко М. С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г.

Робочий зошит з української мови
для 3 класу (у 2-х частинах)
Вашуленко М. С.,
Васильківська Н. А.

Тренажер
з української мови
для 3 класу
Андрієва Н. І.

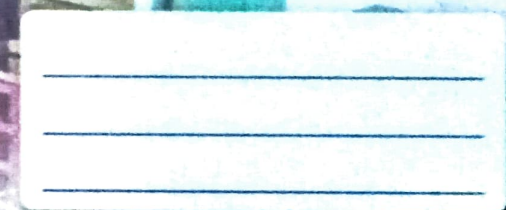
Навчальність
висловлюватися
Українська мова
Робочий зошит для 3 класу
Вашуленко М. С.,
Дубовик С. Г.

Зошит моїх досягнень
Українська мова
Робочий зошит для 3 класу
+ методика формувального
оцінювання
Вашуленко М. С., Васильківська Н. А.

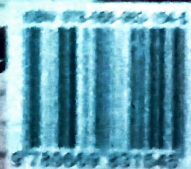
У світі рідного слова.
Зошит із розвитку
мовлення
Робочий зошит для 3 класу
Вашуленко М. С.,
Васильківська Н. А.

Частина 2

3

З метою приближення навчально-методичної літератури можна звертатися:
ТОВ «ЕД «ОСВІТА-ЦЕНТР»»
osvita-center.com.ua;
osvita@osvita-center.com.ua
тел.: (044) 209-76-80; (099) 565-33-96;
(096) 561-75-18; (067) 401-75-41.

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
комісією з педагогіки та методики початкового навчання
Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист Інституту модернізації змісту освіти від 27.07.2020 р. № 22.1/12-Г-685)

Вашуленко М. С.

В23 Робочий зошит з української мови. 3 клас (у 2-х частинах). Ч. 2 / М. С. Вашуленко,
Н. А. Васильківська. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. — 64 с.

ISBN 978-966-983-154-5

УДК 811.161.2*клЗ(075.2+076)

Посібник розроблено відповідно до програми з української мови для 3 класу закладів
загальної середньої освіти

Зошит розрахований для систематичного використання не менше одного разу на
два тижні незалежно від підручника, за яким працюють учні.

Урок 17. Вимова і написання слів з апострофом

1 Відгадай загадки Надії Красоткіної. Поясни відгадки.

1. Я є у п'явці, є у в'юнї,
я є у риб'ячій сім'ї,
але у воді мене немає.
Скажіть, хіба таке буває?

2. Я не риба і не птах.
Є в ганчір'ї, в реп'яхах.
Я не звір і не людина,
але зна мене дитина.

✓ Випиши слова з апострофом. Поясни його вживання.

2 Прочитай прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш.

Добре ім'я краще від багатства. Хороший друг міцніший від кам'яного муру. Птицю пізнають за пір'ям, а людину за мовою. Щастя в повітрі не в'ється, а працюю дістається.

✓ Підкресли слова з апострофом. Пригадай прислів'я, у яких уживається апостроф.

3 Прочитай слова. Устав, де це потрібно, апостроф. Запиши утворені слова за абеткою.

Пір_іна, в_ється, п_ять, зор_я, б_ють, подвір_я, м_яч, торф_яний,
довір_я, р_ясний.

✓ Підкресли ті слова, які не можна поділити для переносу.

Урок 20. Суфікс як значуща частина слова

- 1 Розгадай ребус.

”

Д

”

- 2 Запиши слово-відгадку і назви інші місяці з таким суфіксом.

Handwriting practice lines for the first exercise.

- 2 Прочитай вірш. У виділених словах познач закінчення й основу, а в основі — корінь і суфікс.

СНІГ

Іде, іде **хмарка** біла,
вітер тягне **саночки**.
Хмарка сонце заслонила,
і сумують діточки.

Взявся вітер наш за діло,
пожалів сумних **діток**,
потрусив він хмарку білу —
і посипався **сніжок**.

Н. Мудрик-Мриц

- 3 Знайди і підкресли у вірші слова, вжиті в переносному значенні.
3 Від поданих слів утвори нові за допомогою суфіксів -к-, -ик-, -ок-, -ець

Риба — рибка

хмара — _____
каша — _____
свіча — _____

Ліс — лісок

гай — _____
зуб — _____
казан — _____

Дощ — дощик

корж — _____
брат — _____
брить — _____

Острів — острівець

вітер — _____
мороз — _____
хліб — _____

Урок 21. Закріплення поняття про суфікс, його словотворчу роль

- 1 Прочитай вірш Анатолія Костецького. Придумай свій заголовок.

СНІЖИНКИ

Тоненькі сніжинки
на мене сідають,
мене за ялинку,
напевне, вважають.

Не знають сніжинки —
смішинки тоненькі,
що я — не ялинка,
а просто — Оленка!

- 2 Випиши з тексту слова зі зменшувально-пестливим значенням. Познач у них суфікси.

Handwriting practice lines for the second exercise.

- 3 Напиши ще кілька слів із суфіксами, які надають словам зменшувального значення.

Handwriting practice lines for the third exercise.

- 2 Прочитай українську народну дитячу потішку. Поміркуй, з якою метою її створено.

Іде, іде дід, дід,
несе, несе міх, міх.
Оттакий дідище,
оттакий страшище!
Оттакий ногатий,
оттакий рукатий,

оттакий вусатий,
такий бородатий!
Оттакий дідище,
оттакий страшище! —
А я не боюсь!

- 3 Які суфікси допомогли створити образ величезного і страшного діда? Познач ці суфікси у словах.
3 Запиши ще кілька слів із суфіксами, які вказують на значення збільшення.

Handwriting practice lines for the final exercise.

Урок 22. Творення слів за допомогою суфіксів, моделювання будови слів

- 1 Прочитай вірш Петра Ребра. Подумай, чому він так називається.

СУПЕРЕЧКА

Ведмідь сварився із совою:
— Ти щось наплутала, сова!
Затям своєю головою —
зими в природі не бува!
Сова сміялась:
— Волохатий, не дивно чути це мені:
ти **восени** як ляжеш спати,
то вставеш тільки **навесні**!

- 2 Випиши виділені слова. Добери до них спільнокореневі і познач їхню будову.

- 2 Утвори слово із частин інших слів _____

Корінь від слова *мороз*, суфікс від слова *вітрище*, закінчення від слова *море*.

- 2 Склади усно подібне завдання, щоб утворити слово *гарбузище*.

- 3 За допомогою ліній установи відповідність між словами та моделями.

спів
співак
співанки
переспіви
заспіваний

співи
співець
співучий
приспів
співання

Урок 23. Подовжені м'які приголосні звуки

- 1 Прочитай усмішку. Поясни її назву.

СКЛАДНЕ ПИТАННЯ

Сиджу над підручником
аж до смеркання,
уже позіхаю, а перше питання
ніяк розв'язати не вдається мені:
«Спитають мене на уроці чи ні?»

М. Білогорка

- 2 Підкресли букви, які позначають м'який подовжений приголосний звук.
3 Скільки звуків і скільки букв у слові питання? _____

- 2 Спиши слова, вибравши з дужок потрібне.

Кише(н, нн)я, варе(н, нн)я, коло(с, сс)я, знайшло(с, сс)я, гі(л, лл)я,
Лі(л, лл)я, жи(т, тт)я, Ка(т, тт)я, галу(з, зз)я, Ку(з, зз)я.

- 2 Підкресли подвоєні букви. Поясни уживання їх.

- 3 Допиши слова за зразком.

-жжя → узбережжя: узбереж-жя, узбере-жжя

-ння → _____

-лля → _____

-сса → _____

-ття → _____

-ззя → _____

- 2 Утворені слова поділи для переносу по-різному.

Урок 24. Послідовність розбору слова за будовою

- 1 Утвори слово з частин інших слів. Склади з цим словом речення і запиши.

Префікс від слова *спитати*, корінь від слова *захід*, суфікс від слова *затишний*, закінчення від слова *малий*.

- 2 Склади подібне завдання, щоб утворити слово *безмежний*.

- 2 Прочитай вірш Сашка Дерманського. Визнач мету тексту.

ЛАТОЧКА НА ЛАПЦІ

Мій татко песика приніс
учора. Прямо в шапці.
У нього трошки мокрий ніс
і латочка на лапці.
Він підкріпився молочком,
погриз бабусі капці...
Такий кумедний — хвіст гачком
і латочка на лапці.
За пів секунди облизав
носи — мені і бабці —
нам свій характер показав
і латочку на лапці.

- 3 З виділених слів випиши спочатку ті слова, які відповідають першій моделі, далі — другій, тоді — третій, четвертій і п'ятій моделям.

- 3 Прочитай українську народну щедрівку.

Прийшли щедрувати до вашої хати.
Щедрий вечір, добрий вечір!
Тут живе господар — багатства володар.
Щедрий вечір, добрий вечір!
А його багатство — то золоті руки
Щедрий вечір, добрий вечір!
А його потіха — то хороші діти.
Щедрий вечір, добрий вечір!

- 4 Які дитячі щедрівки ти знаєш? Розкажи чи проспівай.
5 Розбери за будовою виділені слова.

Розвиток мовлення. Твір-розповідь «Лижні змагання» (за сюжетним малюнком)

Принадади! Текст-розповідь складається із трьох частин: зачину, основної частини та кінцівки. У зачині зазначається, про що буде йтися далі. В основній частині розкривається думка, висловлена в зачині. У кінцівці підсумовується сказане.

- 1 За порядковими номерами букв абетки (А-1, Б-2, В-3 і т. д.) склади і запиши слово.

10	11	17	1
----	----	----	---

- 2 Які слова виникають у твоїй уяві, коли ти чуєш слово зима? Запиши їх на промінчиках.

- 3 Дай відповіді на запитання.

1. Які характерні ознаки зими ти знаєш?
2. Чи любиш ти зимову пору? За що?
3. Як діти розважаються взимку надворі?

- 4 Розгляньте малюнок. Подумайте, про що буде твір. Якого типу?

- 5 Дайте відповіді на запитання.

1. Про які змагання ми будемо розповідати? Що на малюнку підказує, що це змагання, а не просто катання на лижах?
2. Яку частину змагань зображено на малюнку? Чому ви так думаєте? До якої частини тексту-розповіді її віднесемо?
3. Що передувало фінішу? Про що розкажемо в основній частині твору? А що треба повідомити в зачині?

- 6 Поміркуйте і розкажіть.

1. Як розпочиналися змагання? Коли це було? Якою того дня була погода?
2. Де відбувалися змагання? Хто брав у них участь?
3. Хто після сигналу вчителя стартував першим? Як проходили перегони? Хто кого перегнав і чому? Чи всі вдало пройшли спуск із гірки?
4. Хто першим прийшов до фінішу?
5. Чим усе скінчилося?

- 7 Складіть план. Запишіть його.

- 8 Усно побудуйте твір-розповідь за складеним планом.

За потреби скористайтесь опорними словами.

● **Іменники:** день, сніг, земля, сніжинки, повітря; діти, керівник, старт, сигнал, свисток; перегони, спуск, гірка; фініш, прапорець, уболівальники.

● **Прикметники:** тихий, морозний, зимовий, сонячний; срібний, скрипучий, пухкий, іскристий; легенькі, біленькі, пухнасті, сріблясті; усміхнені, веселі, щасливі, задоволені.

● **Дієслова:** настав, кружляли, падали, випав, рипів, іскриться; вийшли, зібралися, проходять, подав, пролунав, засвітив, стартував; вирвався, перегнав, спустилися; підняв, прийшов, фінішував.

- 9 Напиши, які слова можна використати в тексті, щоб не повторювати слова діти, мчати.

Діти — _____

Мчати — _____

9 Запиши твір. Пам'ятай про абзаци!

Blank lined writing area for a composition.

10 Перевір написане. Якщо знайдеш помилки, виправ їх.

Слова про сім'ю

Віхола — завірюха, метелиця.

Перегони — спортивні змагання у швидкості бігу, їзди на чомусь.

ЧАСТИНИ МОВИ. ІМЕННИК

Урок 1. ПОНЯТТЯ ПРО ІМЕННИК ЯК ЧАСТИНУ МОВИ

1 Доповни запис відповідними словами.

Слова, що є назвами предметів і відповідають на питання *хто?* *що?*, називаються _____.

Наприклад: _____.

2 Розгадай ребус. Запиши слово-відгадку. _____

ЖЗ

”

А

✓ Напиши назви зимових місяців. Постав питання до цих слів.

3 За допомогою ліній розбий ланцюжок на окремі слова. Прочитай, що утворилося.

Січеньбезснігу—літобезхліба.

✓ Як ти розумієш цю прикмету?

✓ Запиши утворене речення. Підкресли іменники.

4 Попрацюйте у групах! З поданих букв за одну хвилину складіть і запишіть слова — назви предметів на тему «Школа». Хто більше?

а е и к л н о п р с т у ч ш ь

Blank lined writing area for group work.

Урок 2. Іменники — назви істот і неістот

1 Розгадай ребус.

7 М Ч ЕНЬ

- 2 Запиши слово-відгадку. _____
- 3 Визнач, до якої частини мови воно належить. Це назва істоти чи неістоти?
- 2 Прочитай заголовок вірша. Про що йтиметься в цьому тексті?

ВДЯЧНА КИЦЯ

Їла Катя паляницю,
пригостила нею кицю.
Киця бігає по хаті:
— Чим же я віддячу Каті?
Як стемніло, киця в ліжко
принесла Катрусі... мишку.

I. Січовик

2 Підкресли в тексті назви неістот.

3 Пограймо у гру! Із букв слова *республіка* треба скласти і записати іменники. Виграє той, хто запише більше слів за одну хвилину. А за однакової кількості слів виграє той, у кого слова мають більшу кількість букв. До уваги береться грамотність та охайність письма.

Республіка

Прес, булка, _____

_____

_____

- 2 Чи є серед записаних слів назви істот? Підкресли їх.
- 3 До іменників — назв неістот добери споріднені іменники — назви істот.

Перукарня — _____

лікарня — _____

будівля — _____

Уроки 3–4. Іменники — власні і загальні назви. Правопис їх

1 Прочитай ім'я, записане в колонці (по вертикалі).

	К	атерина		
Яросла	в			
	і			
	т			
	о			
	с			
	л			
	а			
	в			
	а			

- 2 З відомих тобі чоловічих та жіночих імен побудуй діаграму. Наприклад, у першому рядку (по горизонталі) треба записати слово, у якому є буква *к*. Це може бути ім'я Катерина, Оксана тощо. А у другому рядку — слово з буквою *в*: Ярослав, Василь тощо.
- 2 Склади діаграму за попереднім зразком. У порожню колонку, що надрукована у праві 1, упиши своє повне ім'я. Наприклад: Володимир (а не *Володя* чи *Вова*). Завдання буде складнішим, якщо, приміром, дівчата захочуть використати тільки жіночі імена, а хлопці — чоловічі.
- 3 Прочитай. Підкресли іменники, що є власними назвами.

Поетеса Ліна Костенко, композитор Микола Мозговий, акторка Ада Роговцева, художник Яків Гніздовський, співачка Вікторія Лук'янець, спортсмен Тарас Радь.

4 До поданих загальних назв добери власні і запиши.

Назви країн: _____

Назви міст: _____

Назви сіл: _____

Назви вулиць: _____

Урок 5. Іменники, які називають ознаки і дії

- 1 З-поміж поданих слів визнач іменники. Підкресли їх.

Зелений, зелень, зеленіти; мудрість, мудрий, помудріти; смачно, смачний, смак; радість, радіти, радісно.

- ✓ Доведи, що підкреслені тобою слова є іменниками.

- 2 До поданих прикметників добери споріднені іменники.

Білий — _____ високий — _____
важкий — _____ кислий — _____
веселий — _____ темний — _____
красивий — _____ теплий — _____

- 3 Із поданих пазлів склади і запиши приказку.

- ✓ Поясни, як ти її розумієш.

- ✓ Доведи, що слова *сміх* і *плач* є іменниками.

- 4 Напиши дієслова, від яких утворені іменники:

плавання — _____ лічба — _____
політ — _____ крик — _____
приїзд — _____ регіт — _____

- 5 Зі словами *добро*, *добрий*, *добріти* склади і запиши три речення.

- 6 Скажи, якими частинами мови є ці слова. А якими членами речення?

Розвиток мовлення. Творення віршів

Запам'ятай! Римованими називаються рядки, які закінчуються словами, схожими за звучанням (*ялинка* — *хустинки*).

- 1 Прочитай вірш Вадима Скомаровського. Зверни увагу на те, як автор зобразив картину зимового сну.

Сплять над озером ялинка,
як сестрички в сповитку.
Біла віхола хустинки
їм зіткала нашвидку.
А берізка, мов лілея,
в платті з ніжних пелюсток.

Замість бантика у неї —
з клена зірваний листок.
Де калина, де шипшина,
де черешенька мала?
Все зима запорошила,
запушила, замела.

- ✓ Дай відповіді на запитання.

1. Який настрій викликав у тебе цей вірш?
2. Як одягнула зима дерева, кущі, усе довкола?
3. Які картини постають у твоїй уяві? Домалуй словами картину зимового сну.

- ✓ Підкресли у вірші слова, які римуються.

- 2 Доповни рядки вірша словами, які римуються з виділеними.

ЗИМОНЬКА

Зимонько, голубонько
в білім _____,
любимо ми бігати
по твоїм сніжку.
Всім рум'яниш личенька
ти о цій порі
і ладнаєш ковзанки
в нашому _____.

Візьмем гринджолята ми,
помчимо _____,
снігом нас притрушують
срібні явори.
А коли натомимось —
в хату до тепла!
Добре, що ти, зимонько,
і до нас _____.

Л. Забашта

- 3 До поданих слів добери і запиши рими.

Діти — квіти, сидіти, _____

Сонце — _____

Сніжок — _____

Урок 7. Закінчення іменників різних родів

- 1 До поданих іменників добери спільнокореневі іменники різних родів за зразком.

Лев, тигр, ведмідь, вовк.

Зразок Лев — левиця — левеня.

- 2 Познач закінчення іменників.

- 2 Прочитай слово, записане по вертикалі. Яких тварин ти бачив (бачила) у зоопарку?

з	
о	лень ☐ — ч. р.
о	
п	
а	
р	
к	

- 3 Добери і запиши назви тварин — іменники, які починалися б цими літерами. Визнач їхній рід, познач закінчення.

- 3 Пограйся у гру «Ланцюжок слів»! За одну хвилину запиши ланцюжок іменників. Кожне наступне слово ланцюжка має починатися останньою буквою попереднього слова.

Зима, абрикос,

- 4 Визнач рід записаних іменників і напиши скорочено над словами (ч. р., ж. р., с. р.). Познач закінчення в іменниках.

Урок 8. Змінювання іменників за числами

- 1 Уважно розглянь ланцюжок. У ньому серед букв «заховалися» слова, що є назвами предметів. Відшукай їх і випиши.

**бавхлопцілийдівчатакегуснігейц
дітижклморозухпрсонценашчя**

- 2 Визнач число іменників.

- 2 Прочитай вірш Платона Воронька. Визнач його головну думку.

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ

Облітав журавель
сто морів, сто земель,
облітав, обходив,
крила, ноги натрудив.

Ми спитали журавля:
— Де найкраща земля?
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає!

- 3 Випиши з тексту іменники. До іменників, що подані у множині, утвори і запиши однину. І навпаки.

Зразок. Журавель — журавлі, моря —...

- 3 Розглянь таблицю і поміркуй, як заповнити порожні рядки.

місто	міста
	села
	дерева
кущі	
	трави

книжки	
	ручка
	олівець
пенали	
зошити	

- 4 Упиши відповідні слова у формі однини чи множини.

Урок 9. Спостереження за іменниками, які вживаються тільки в однині АБО тільки у множині

- 1 Визнач слова, які вживаються лише в однині і лише у множині. Запиши їх на сторінках цього зошита.

Хаші, сум, солома, пустощі, іменини, парфуми, Дніпро, Карпати, юнацтво, дівтора, канікули, Черкаси.

Однина	Множина

- 2 Уважно прочитай рядки слів. Закресли «зайве» слово в кожному рядку. Поясни свій вибір.

Дерево, вулиця, риба, тиждень, сні, _____.

Столи, ключі, вітер, сорочки, букви, _____.

Молодь, молоко, гамір, бадилля, граблі, _____.

Листя, сани, гроші, веселощі, солодощі, _____.

- ✓ До кожного рядка допиши своє слово.

- 3 Прочитай прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш.

Готуй сани влітку, а воза взимку. Чим далі в ліс, тим більше дров. Яке частування, таке й дякування. Яке коріння, таке й насіння. Не в свої штани вбрався.

- ✓ Підкресли однією лінією слова, які вживаються лише в однині, а двома лініями – слова, які вживаються тільки у множині.

Урок 10. Прийменники і закінчення як засоби вираження зв'язку між словами в реченні

- 1 Розгадай ребус. Відгадку запиши. _____

- ✓ Що ти знаєш про останній місяць зими? Як ти думаєш, чому він має таку назву?
- ✓ Склади два речення, у яких слово *лютий* буде в ролі різних членів речення.

- 2 Побудь у ролі вчителя! Прочитай текст, списаний ученицею. Виправ помилки, щоб відновити втрачений між реченнями зв'язок.

Сніжинка виникають завдяки водяній пара.

Водяна пара піднімається високо _____ землею, туди, де панує сильний холод, і тут одразу _____ неї утворюються крихітні крижинка-кристалик _____. Шестикутний кристалик весь час росте, збільшується і, нарешті, стає дивовижною зірочка.

Сніжинка повільно, дуже повільно опускаються. Вони злипаються і падають _____ землю у вигляді лапатоного сніг _____ (За О. Владимировим та М. Гумілевською).

- ✓ Що допомогло тобі пов'язати слова в реченнях?

- 3 Прочитай і відгадай загадку Василя Довжика.

Срібна зірка біла-біла
на мою долоньку сіла.
І як сіла, то й розтала, —
голуба водиця стала.

- ✓ Зі словом-відгадкою склади і запиши речення.

- ✓ Поясни, за допомогою чого пов'язані слова у складеному тобою реченні.

Розвиток мовлення. Складання загадок

Правило! Загадка розповідає про предмет чи явище, їхні істотні ознаки, але не називає їх.

1 Відгадай, що це. Запиши відгадки.

Рум'яний, запашний, пшеничний _____.

Велике, червонобоке, соковите _____.

Солодка, маленька, червоненька _____.

2 Загадай свої загадки, дібравши характерні ознаки до слів, записаних у дужках.

(Яка?) _____ (лисиця).

(Який?) _____ (вовк).

(Яке?) _____ (зайченя).

2 Прочитай загадку. Доповни її словами з довідки. Запиши слово-відгадку.

Дуже _____ ноги маю,
ледве їх переставляю,
сам _____ я на зріст,
замість рота в мене хвіст.

Довідка:
товсті,
високий.

3 Доведи, що ти відгадав (відгадала) загадку правильно.

3 Дай відповіді на запитання.

1. Які в зайчика вуха, хвіст?

3. Якого кольору у нього шубка?

2. Який він на зріст?

4. Як тікає від усіх?

5 Склади і запиши загадку про зайчика.

_____ вуха, _____ хвіст, Він _____ шубку має,
_____ сам на зріст. _____ від усіх тікає.

6 Розкажи, що ти знаєш про їжачка. Чим він відрізняється від інших звірів?

7 Склади загадку про їжачка. За потреби скористайся поданим початком і запитаннями.

Що за звір? Із голочок
попив собі піджачок.
Де він гуляє?
Що на голки чіпляє?

8 Запиши загадку, складену за поданим початком або самостійно.

5 Склади загадку про півника. За потреби скористайся запитаннями.

Який гребінь він має?
Де походить?
Коли будить всіх від сну?
Як він співає?

6 Склади і запиши загадку про будь-яку тваринку.

7 Почергово загадуйте одне одному загадки.

8 У складених дітьми загадках виправ недоліки так, щоб римувалися виділені слова.

Колючий клубочок прибіг у ліс.
Пухнастий клубочок сидить у кутку.

(Їжачок)
(Котик)

Урок 11. Узагальнення знань про іменник як частину мови

- 1 Прочитай рядки з вірша Олександра Олеся, у які випадково вкралися помилки. Чому не сприймається такий запис?

Раз я взувся в **чобіток**, сам запрягся **саночки**
одягнувся в **кожушинка**, і поїхав **ялинка**.

- ✓ Що потрібно зробити, щоб усунути недолік? Що допомагає зв'язувати іменники з іншими словами?
✓ Запиши виправлений варіант. Підкресли виділені іменники разом із прийменниками. Познач закінчення. У дужках запиши рід іменників.

- ✓ Який з іменників уживається лише у множині? Чи можна визначити рід цього іменника?

- 2 Попрацюйте парами! Розгадайте кросворд, уписавши відповідні пропущені слова.

1. Іменники, що є назвами людей і тварин, відповідають на питання *хто?* — це істоти, усі решта іменники — ... .

2. Іменники мають два числа: одинина і ... .

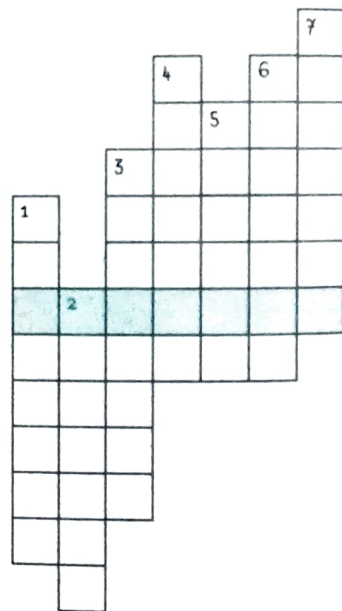
3. Якщо до іменника можна додати слова *моє, воно*, то це рід ... .

4. Назви, що даються багатьом предметам — ... .

5. Назви, що даються одному предмету — ... .

6. Якщо до іменника можна додати слова *моя, вона*, то це рід ... .

7. Частина мови, що називає предмети і відповідає на питання *хто? що?* — це ... .

- ✓ Яке слово утворилося по горизонталі? Це назва розділу, який ви опрацювали.

- 3 Підготуйте для однокласників та однокласниць кілька запитань із вивченого вами в цьому розділі.

ПРИКМЕТНИК

Урок 1. Поняття про прикметник як частину мови

- 1 Доповни запис відповідними словами.

Слова, що називають ознаки предметів, називаються _____.

Ці слова відповідають на питання _____.

Наприклад: _____.

- 2 Прочитай вірш Василя Войтовича.

Налетіла птаха біла, білі житла, білі люди,
розпустила білі крила. біле плетиво доріг...
Біло, біло стало всюди: Випав білий, білий сніг.

- ✓ Які картини природи ти уявляєш, читаючи ці рядки? Які слова вірша допомогли тобі в цьому?
✓ Як ти вважаєш, з якою метою автор так часто повторює у своєму тексті прикметник *білий*?
3 За допомогою ліній з'єднай частини прислів'їв. Поясни, як ти їх розумієш.

Вперта праця

не може без праці.

Гірка праця,

все перемаже.

Чесна людина

солодкий відпочинок.

- ✓ Підкресли прикметники хвилястою лінією.

- 4 Допишіть прикметники, які характеризують подані іменники.

Україна — могутня, слава, багата, _____.

Мова — _____.

Київ — _____.

Батько — _____.

Серце — _____.

Небо — _____.

УРОК 2. Зв'язок прикметників з іменниками

- 1 Спиши вірш Івана Франка, розкриваючи дужки. Постав прикметники в потрібній формі.

Сипле, сипле, сипле сніг.
Мов метелики срібл**ист**(ий),
сніжинки біленьк**а**(а), чист**а**(а),
тихо стеляться до ніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

- 3 На що ти орієнтуєшся при зміні прикметника? Чому?

- 2 Прочитай текст. На місці пропусків напиши потрібні прикметники. Скористайся довідкою. Про кого йдеться в тексті?

На _____ стовбурі вмовився птах. Голівка і спинка в нього чорні, на потилиці _____ пляма. А на _____ крилах _____ плямочки і смужечки. _____ кігтками птах зачепився за стовбур, обіперся на _____ хвіст і давай стукати по стовбуру _____ дзьобом. Здогадалися, що це за птах? (За Г. Скребицьким).

- 3 Що допомогло тобі вибрати потрібний прикметник?

Зовнішн**а** міцн**ий**, жорстк**ий**, гострим**и**, біл**ий**, чорн**их**, червон**а**, трухляв**ому**.

- 3 Прочитай запис. Розкрив дужки. Постав прикметники в потрібній формі.

ЗИМОВА НІЧ

По стовбурах (товсті) дерев постукує мороз, падає (легкого сріблястого) іній. У (тепле зимові) небі випала сила-силенна (яскраві зимові) зірок. Тихо, але шалено в (зимовий) лісі, та на заметених снігом (лісові) галляки (За І. Соколом Микитовим).

- 3 На що ти орієнтуєшся при зміні прикметників? Чому?

УРОК 3. Змінювання прикметників за числами у сполученні з іменниками

- 1 Прочитай текст. Визнач його тему і мету.

ПРОЛІСОК

Перший живий паросток землі! Ніжний, тендітний, немов дівча-підліток. Хтось із поетів назвав його несміливим. Ні! Він сміливий.

Він приваблює і збуджує світлі думи. Він стає на битву з березневими віхолами і виходить переможцем. Він тендітний і ніжний, віщує наступ теплих погожих днів (За М. Сиротюком).

- 3 Випиши з тексту всі прикметники, які характеризують іменник паросток.

Паросток (який?) живий,

- 3 Випиши з тексту сполучення іменників із прикметниками, які вжито у множині. Познач у прикметниках закінчення.

- 2 Постав прикметники в потрібному числі. Утворені сполучення слів запиши.

Книжка (цікавий), дівчина (мудрі), села (багатий), поля (родюча), вітер (холодні), дерева (сонний).

- 3 Познач закінчення прикметників. Які закінчення мають прикметники у множині?

- 3 Прочитай. Додай пропущені закінчення прикметників.

Сонячн ий _____ ранок	галаслив ий _____ пташки
веснян ий _____ вітер	весел ий _____ струмки
незабутн ий _____ прогулянка	ранн ий _____ квіти

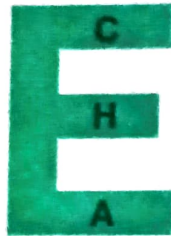
- 3 У якому числі вжито іменники і прикметники першого стовпчика? У якому числі вжито іменники і прикметники другого стовпчика? Від чого залежить число прикметника?

Урок 4. Узгодження прикметника з іменником у різних формах

1 Розгадай ребус.

2 Запиши слово-відгадку і прикметники, які можна дібрати до цього іменника.

2 Прочитай вірш Івана Франка. Уяви те, що описано.

НАВЕСНІ

Надійшла весна прекрасна,
многоцвітна, тепла, ясна,
ніби дівчина в вінку,
ожили луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику.

3 Випиши з тексту прикметники разом з іменником, до якого вони відносяться.

Весна (яка?)

4 Добери прикметники до іменників, ужитих у тексті у множині. Запиши їх парами за зразком.

Луги (які?) просторі. Луг (який?) просторий.

Урок 5. Змінювання прикметників за родами

1 Перевір себе! Чи знаєш ти родові закінчення прикметників? Доповни запис, указавши закінчення. У дужках напиши відповідні приклади прикметників.

В однині прикметники змінюються за родами. Прикметники чоловічого роду мають закінчення _____, _____ (_____), жіночого роду — _____, _____ (_____), середнього роду — _____, _____ (_____).

У множині прикметники за родами не змінюються. Для всіх родів вони мають однакове закінчення _____ (_____).

2 Прочитай загадку. Доповни її словами з довідки і відгадай.

	<i>Довідка:</i>
Я найперша _____	зацвітаю,
синім цвітом _____	квітка,
Відгадайте, що за _____	влітку,
бо мене не стане _____	серед гаю.

3 Напиши слово-відгадку і добери прикметники, які його характеризують. Визнач рід записаних прикметників. Познач закінчення.

3 Прочитай текст, уставляючи пропущені закінчення прикметників.

ВЕСНА

Радісн.., гомінк.. і пахуч.. весна. Дзвінко співають птахи, дзюркочуть попід деревами веснян.. струмочки. Смолою пахне набубнявіла брость.

Тепл.. вітер пробігає у верхів'ї. Скоро, скоро вдягнеться ліс у листя, зацвіте на узліссях пахуч.. черемха, защебечуть над струмками дзвінкогоголос.. соловейки. Прилетять, закують довгохвост.. зозулі: «Ку-ку! Ку-ку! Ку-ку!».

Паростками молод.. трави, голуб.. та біл.. пролісками вкриваються лісов.. галявинки (І. Соколов-Микитов).

Підказка: Брость — брунькі.

Урок 6. Визначення роду і числа прикметників за іменниками

1 Прочитай текст, визнач його тему і мету.

У місті Каневі на Чернечій горі височить пам'ятник. Сюди приїздять люди з **найвіддаленіших куточків** нашої планети. І дорослі, й діти приносять до пам'ятника **живі квіти**. Бо тут похований **великий син українського народу** Тарас Григорович Шевченко.

❑ Випиши виділені сполучення іменників із прикметниками, визнач їхнє число. Визнач рід прикметників, ужитих в однині.

2 Постав сполучення прикметників з іменниками в однині. Запиши, познач закінчення, визнач рід.

Добрі справи, надійні друзі, могутні дуби, чисті джерела, пахучі троянди, вечірні зорі, сині моря, широкі поля, хоробрі воїни.

Зразок. Вечірня зоря (ж. р.),

❑ Як ти визначаєш рід прикметників? Які закінчення мають прикметники чоловічого роду? Жіночого? Середнього?

❑ Склади ребус, розгадкою якого буде слово **березень**. Намалюй ребус у поданому прямокутнику.

Підказка. малюнок берези.

❑ До слова-розгадки добери і запиши кілька прикметників.

❑ Визнач рід і число прикметників.

Урок 7. Розпізнавання форм прикметника за іменником, із яким він зв'язаний, питанням, закінченням

1 Прочитай текст. Добери до нього заголовки і запиши.

Соломія Крушельницька — **видатна українська оперна співачка**, обдарована акторка. Це співачка **світової слави**, яка володіла надзвичайно **сильним, дуже чистим, дивовижно красивим голосом**.

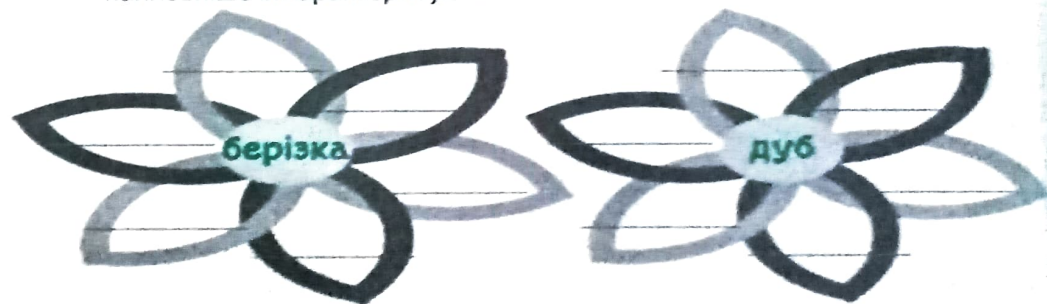
Крушельницька успішно виступала на світових оперних сценах. Відома співачка також завжди виконувала українські **народні пісні** і твори **українських композиторів**.

У селі Біла поблизу міста Тернополя є музей С. Крушельницької. А в місті Тернополі споруджено пам'ятник **славетній земляці**.

❑ Випиши виділені сполучення іменників із прикметниками. Познач у прикметниках закінчення. Усно визнач рід тих прикметників, що стоять в однині.

❑ Пам'ятники яким відомим українцям є у твоєму місті (селі)? Розкажи.

2 До поданих іменників добери й запиши відповідні прикметники, які найповніше їх характеризують.

❑ Визнач рід і число прикметників.

❑ Зроби висновок про способи розрізнення форм прикметника.

Урок 8. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЛЛЮ ПРИКМЕТНИКІВ У МОВЛЕННІ

- 1 Прочитай текст. Про що в ньому йдеться? Це художній текст чи науковий, діловий?

БІЛОЧКИ ВЕСНОЮ

(Духмяною, запашною, пахучою) смолою пахне бір. Біля освітленої сонцем старої сосни (граються, пустують) веселі пустунки-білочки. Радіють вони (теплому, гарячому, немилосердному) сонечку, світлій весні. (Поміняли, поскидали) перед приходом весни свої (пухнасті, мохнаті, кудлаті) сірі (шубки, одежини, вбрання). Рудими стали їхні спинки, пишні хвости (За І. Соколовим Микитовим).

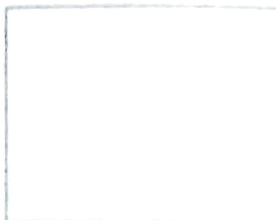
- 1 Вибери з дужок і підкресли хвилястою лінією той прикметник із синонімів, котрий найбільше підходить за змістом. Свій вибір обґрунтуй.

- 2 Поясни роль прикметників у тексті.

- 2 Прочитай і відгадай загадку. Відгадку намалюй у поданому прямокутнику.

Що за ягідка така?

Червона, солодка, запашна,
росте низенько — до землі близенько.

- 3 Про які ознаки ягідки говориться в загадці? Підкресли ці слова хвилястою лінією. До якої частини мови вони належать?

- 4 Зроби висновок про роль прикметників у загадках.

- 5 Спробуй самостійно скласти загадку.

Для цього треба вказати характерні ознаки предмета. Наприклад: лимон який? (жовтий, кислий, овальний, корисний). А ще можна вказати, що це фрукт. Це вже і може бути загадкою. Наприклад:

Відгадай, що це за фрукт:

жовтий, кислий, овальний, корисний.

- 6 Склади і запиши загадку про будь-який екзотичний фрукт за поданим початком

І фрукти, і люди люблять його їсти.

Відгадай, що це таке.

Розвиток мовлення. Твір-опис «Надійшла весна прекрасна» (НА ОСНОВІ ВЛАСНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ)

Пригадай! У художньому описі образно змальовуються ознаки предметів.

- 1 Відгадай загадку Степана Жупанина. Поясни відгадку.

Ще вітер зимовий
з дощем загуле,
ще сніг острівками
блищить де не де.

Береза сережки
свої розпускає.
Чи ви здогадались,
коли це буває?

- 2 Прочитай вірш Наталі Забіли. Про яку весну в ньому йдеться: ранню чи пізню?

ВЕСНА

Ось іде весна ланами,
перелогами, лісами,
де не ступить — з-під землі
лізуть паростки малі.

Як опустить вниз правицю —
зеленіє скрізь травиця.
Як лівицю підведе —
всюди листя молоде.

На берізку гляне зблизька —
у сережках вся берізка,
до верби підійде — ба! —
в білих котиках верба.

А як здійме руку вгору
до блакитного простору —
з кожним помахом руки
линуть з вітрию сташки.

- 3 Дай відповіді на запитання

1. За допомогою яких слів автор зобразив весну як живу істоту?
2. Про які ознаки ранньої весни йдеться у вірші? Змалюй словами, як картини ранньої весни постають у твоїй уяві на основі прочитаного тексту.

- 4 Пригадайте свої спостереження за змінами у природі ранньою весною. Почергово ставте одне одному запитання про прихід весни і давайте на них відповіді.

- 5 Дайте відповіді на запитання

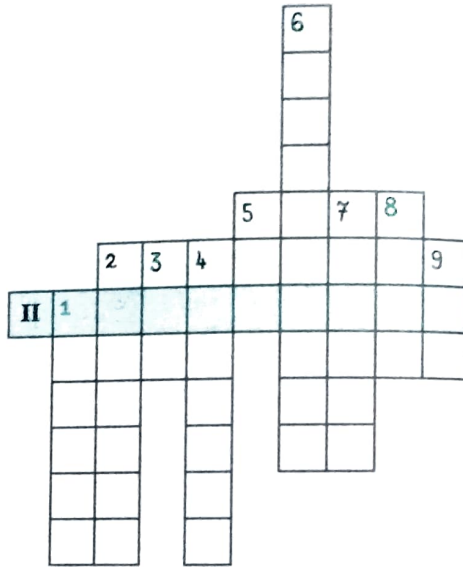
1. Що змінилося у природі з приходом весни? Якими стали сонце, сніг, небо, хмари?
2. Що сталося з рослинним світом? Як зустріть весну берізки, верби? Якою стала трава? Які квіти першими пробуджуються з сну?
3. Які птахи прилітають навесні першими?
4. Чи подобається тобі ця пора року?

Урок 9. Узагальнення знань про прикметник як частину мови

1 Розгадай кросворд, уписавши у відповідні клітинки пропущені слова.

1. Прикметники змінюються за ... .
2. Прикметники змінюються також за ... .
3. До прикметників жіночого роду ставимо питання — ... .
4. Частина мови, з якою прикметник тісно пов'язаний — ... .
5. До прикметників середнього роду ставимо питання — ... .
6. Частина мови, яку ми щойно закінчили вивчати, — ... .
7. Прикметники — це слова, що називають ... предметів.
8. До прикметників чоловічого роду ставимо питання — ... .
9. До прикметників у множині ставимо питання — ... .

2 Прочитай прислів'я. Поясни, як ти його розумієш.

Ласкаве слово — що весняний день.

3 За поданим у підручнику зразком (с. 137) виконай усно розбір прикметників, ужитих у прислів'ї.

3 Добери і запиши два прислів'я з прикметниками. Підкресли прикметники як члени речення.

ЧИСЛІВНИК

Урок 1. Поняття про числівник як частину мови

1 Доповни запис відповідними словами.

Слова, які називають кількість предметів, їх порядок під час лічби і відповідають на питання *скільки? котрий?, є* _____.

Наприклад: _____.

2 Відгадай загадку. Відгадку обґрунтуй.

Три брати ідуть по світу —
від зими назустріч літу.
Перший пройде — тане лід.
Другий пройде — всюди цвіт.
Третій пройде — укрива
землю шовкова трава!
Нерозлучні три брати.
Не стрічався з ними ти?

3 Випиши з тексту числівники і постав до них питання.

Зразок. Три (скільки?),

3 У поданих словах розпізнай числівники і підкресли їх різними кольорами.

Година, історія, котрий, сім'я, місто, Прип'ять, підвал, смородина, столиця, сорока, обидва, отримати, вісім, самотній, тривога, стоянка.

4 Пригадай казки, у назвах яких є числівники. Запиши за зразком.

Зразок. Дві кізочки. Вовк і семеро козенят.

Урок 2. Вимова і правопис найуживаніших числівників

- 1 Прочитай текст. Зверни увагу, хто із тварин є найвитривалішим.

НАЙВИТРИВАЛІШІ СЕРЕД ТВАРИН

Білого ведмедя довго вважали твариною, яка здатна витримувати найнижчі температури... Однак досліді, проведені в Норвегії, довели, що перше місце в цьому випробуванні зайняла полярна качка. Вона витримала температуру мінус сто десять градусів. На другому місці — білі гуси, на третьому — тюлені. І лише після них — на четвертому — білий ведмідь, що витримав до вісімдесяти градусів морозу (З книжки «Тваринний світ»).

- 2 Запиши по порядку, яке місце за здатністю витримувати холоди займають різні тварини.

Зразок Перше місце займає полярна качка, вона витримує температури мінус сто десять градусів.

- 3 Підкресли тільки ті числівники, які називають порядок предметів під час лнби.

- 2 Допиши пропущені числівники, користуючись словами з довідки.

Одна голова добре, а _____ краще.

Мати однією рукою б'є, а _____ гладить.

За _____ зайцями поженешся — ні одного не спіймаєш.

Одна нога тут, а _____ там.

Оце вшив — _____ чоботи на одну ногу.

Довідка другою, друга, дві, двома, два.

- 3 Поясни, як ти розумієш зміст утворених висловів.

- 3 Пригадай і запиши прислів'я, у якому є числівник три.

Урок 3. Правильне прочитання числових виразів

- 1 Запиши, котру годину показує годинник.

- 2 Запиши словами числа: 5, 16, 19, 70, 80.

- 3 Прочитай кожен із числових виразів різними способами:

$$50 + 23$$

$$30 - 12$$

- 4 Склади і запиши словами один числовий вираз на додавання і один — на віднімання.

Урок 4. Узагальнення знань про числівник як частину мови

1 Відгадай загадку. Відгадку поясни _____

Шість ніг, дві голови, один хвіст, четверо очей, два носи.

✓ Підкресли числівники.

✓ Пригадай загадки із числівниками, загадай їх однокласникам та однокласницям.

2 Поеднай лініями частини прислів'їв. Утворені прислів'я поясни.

П'ять днів не робить,
Як напише один дурень,
Всім по сім,
Хоч три дні не їсти,
За одного вченого

дають десять невчених,
аби з печі не злізти.
то сто розумних не розберуть,
а два відпочиває.
а мені таки вісім.

3 Прочитай лічилку. Вивчи її напам'ять.

Один, два, три, чотири,
кицю грамоти навчили:
не читати, не писати,
а за мишками ганяти.

✓ Підкресли числівники.

✓ Спробуй скласти невеличку лічилку із числівниками. Розкажи її однокласникам та однокласницям.

4 Розглянь таблицю і поміркуй, як заповнити порожні клітинки.

11	одинадцять	
14		чотирнадцятий
50	п'ятдесят	
60		шістдесятій
70	сімдесят	

✓ Заповни таблицю. Познач наголоси в числівниках.

Розвиток мовлення. Переказ із творчим доповненням

Пригадай! Творчо переказати текст означає не тільки його відтворити, а й внести у його зміст певні зміни або доповнення.

1 Прочитайте текст. Про що в ньому йдеться?

БІЛЯ СТАРОЇ СОСНИ

Біля старої сосни граються веселі пустунки-білочки. Радіють вони теплому сонечку, світлій весні.

Усю довгу зиму жили білки у високому лісі. Від холоду ховалися в теплих гніздах, глибоких дуплах дерев. З дерева на дерево шастали по лісу, гризли смолисті важкі шишки.

Коли в лісі стає мало горіхів та шишок, білки вдаються до далеких і небезпечних мандрівок. Сміливо перепливають вони широкі ріки, перебігають відкриті поля, забігають у багатолюдні селища й міста.

Нікому лісі не роблять шкоди миролюбні веселі білки (За І. Соколовим-Микитовим).

✓ Поставте кілька запитань до тексту і дайте на них відповіді.

✓ Прочитайте творчий переказ цього тексту, зроблений учнем. Порівняйте переказ із авторським текстом. Зверніть увагу на те, якою частиною учень доповнив текст.

Переказ тексту

Біля старої сосни граються веселі білочки. Вони радіють теплій весні. Усю довгу зиму білки жили в лісі. Ховалися від холоду в дуплах дерев, у теплих гніздах. Перестрибували з дерева на дерево, гризли смолисті шишки.

Багато турбот буде у білок влітку. Треба вигодувати маленьких білченят, зібрати запаси горіхів, насушити грибів.

Коли в лісі мало поживи, білки далеко мандрують. Вони перепливають ріки, перебігають поля, забігають у села й міста.

Нікому в лісі не роблять шкоди веселі білочки.

✓ Поміркуйте, чи можна буде доповнити текст поданим нижче фрагментом.

Білка сягає 20–32 см. Саме таку довжину має і хвіст. Забарвлення білки дуже мінливе й залежить від пори року і району поширення. Воно буває рудим, попелястим, сірим і навіть чорним.

✓ А чи могли б ви доповнити текст? Як саме?

Дієслово

Урок 1. Поняття про дієслово як частину мови

1 Доповни запис відповідними словами.

Дієсловами називаються слова, що означають _____.

Дієслова відповідають на питання _____.

Наприклад: _____.

2 Прочитай виразно текст.

Погідне блакитне небо дихало на землю теплом. Половіли жита й вилискувались на сонці. Червоніло ціле море колосків пшениці. Долиною повилась річечка, наче хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь. Широко стелиться килим ясно-зеленого вівса. А далі за ним темніє просо (За М. Коцюбинським).

✓ Випиши з тексту дієслова, у дужках зазнач, на яке питання вони відповідають.

Зразок. Дихало (що робило?), _____

3 Прочитай загадку. Допиши її словами з довідки і відгадай. Запиши слово-відгадку.

Вже пташки _____ в наш край.

Про весну _____ поле й гай.

_____ на сонці трави, квіти.

Уже _____ ласкавий

місяць _____.

Довідка:

ніжаться,

вернулися,

настав,

співають.

✓ До якої частини мови належать усталені тобою слова? На які питання відповідають?

Урок 2. Зв'язок дієслова з іменником у реченні

1 Розгадай ребуси.

Кі^ТНЬ

ЕНЬ

✓ Зі словом-відгадкою склади і запиши речення.

✓ Від дієслова до іменника усно постав питання.

2 Прочитай текст. Це розповідь, опис чи міркування? Запиши _____.

УКРАЇНА — КОСМІЧНА ДЕРЖАВА

12 квітня відзначаємо свято — День космонавтики. У цей день 1961 року людина здійснила перший політ у космос.

А чи знаєш ти імена вчених-конструкторів, які створювали космічні кораблі? Це Юрій Кондратюк (справжнє ім'я і прізвище — Олександр Шергей), Микола Кибальчич, Костянтин Ціолковський, Сергій Корольов. Усі вони — вихідці з України. Ми пишаємося цими іменами!

Першим космонавтом нашої незалежної держави став Леонід Каденюк. Але до цього в космосі побували сімнадцять синів України (О. Мельничайко).

✓ Випиши виділені дієслова разом із зв'язаними з ними іменниками. Постав питання до іменників і запиши за зразком.

Відзначаємо (що?) свято, _____

Урок 3. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЛЛЮ ДІЄСЛІВ У РЕЧЕННЯХ І ТЕКСТАХ

1 З поданих пазлів утвори і запиши речення.

- ✓ Прочитай народну прикмету. Поясни, як ти її розумієш.
- ✓ За допомогою питань установи зв'язок слів у реченні. З якими словами зв'язане дієслово?

2 Прочитай текст. Добери заголовок, який виражав би тему тексту.

Розлилися річки. Затопили низини і луки. Летять і летять з вирію птахи. Тепле проміння нагріває землю. Розпочалася весняна сівба.

Цвітуть в'язи і крислаті клени. Квітнуть у гаях ряст і гусяча цибулька.

Скоро буйно розквітнуть сади. Тому й місяць має назву _____.

- ✓ Підкресли слова, які допомогли відгадати назву місяця. Що означають ці слова? На які питання вони відповідають?
- ✓ У 4 і 5 реченнях визнач головні і другорядні члени речення. Яким членом речення є дієслово? Перевір свій висновок на інших реченнях тексту.

3 Прочитай речення. На місці пропусків устав дієслово.

Сьогодні мама _____ смачну вечерю. Вона _____ гречку, _____ котлети, _____ медівник.

- ✓ Випиши сполучення дієслів з іменниками. Постав у дужках питання від дієслова до іменника.

Приготувала (що?) вечерю,

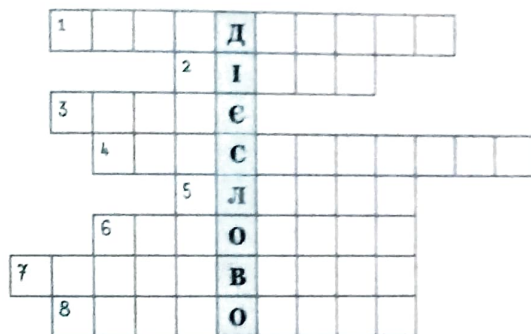
✓ Які дієслова розкривають зміст слова *приготувала*?

Урок 4. ДІЄСЛОВА-СИНОНІМИ, ДІЄСЛОВА-АНТОНІМИ

1 Прочитай текст.

Заспівав соловейко. Витьохкує, щебече, заливається. Радіють люди співу солов'я (За Ю. Старостенком).

- ✓ Підкресли дієслова двома лініями. Яким членом речення вони виступають? Чи є серед них синоніми?
- 2 Упиши в горизонтальні рядки синоніми до пропонованих дієслів. За потреби скористайся довідкою.

- 1 — захворіти
- 2 — мчати
- 3 — горить
- 4 — виготовляти
- 5 — просить
- 6 — сміятися
- 7 — говорити
- 8 — частувати

Довідка: пригощати, занедужати, палає, благає, розмовляти, багати, реготати, майструвати.

- 3 Знайди і закресли «зайве» слово в кожному синонімічному ряду. Поясни свій вибір.

Сумувати, тужити, думати, печалитися, _____.

Кричати, верещати, галасувати, говорити, _____.

Розмовляти, говорити, балакати, співати, _____.

- ✓ Добери і запиши свій синонім до кожного ряду.

- 4 Прочитай і відгадай загадки. Підкресли дієслова, протилежні за значенням. Назви парами антоніми

1. Звечора він умирає,
зранку знову оживає.

2. Миші ці удень дримають,
а вночі вони літають.

Урок 5. Уживання дієслів у прямому і переносному значеннях

- 1 Прочитай текст. Добери і запиши заголовок до нього.

Гумовий м'яч приплив до нас із центральної Америки. Місцеві індіанці робили його зі смоли, що капала з кори дерева. Відкривач Америки Христофор Колумб познайомився з каучуковим дивом. Йому дуже сподобалось, що ця важка куля так високо підстрибує.

Славетний мореплавець привіз м'яч до Іспанії, а вже звідти він покотився по всіх країнах (з журналу).

- 1 Підкресли дієслова, ужиті в переносному значенні.

- 2 Підкресли дієслова, ужиті з іменником у переносному значенні.

Дитина спить, берізка спить; дощ іде, мама йде; дівчина всміхається, сонце всміхається; хмаринка плаче, немовля плаче; сумують верби, сумують дівчата; летять роки, летять птахи; біжить струмок, біжить хлопець.

- 3 Прочитай уривок із тексту.

ПЕРШІ КРАШАНКИ

Коли Галя була ще маленькою, вона дуже раділа крашанкам, отим великоднім кольоровим яечкам — синім, жовтим, червоним. Вона думала, що червона крашанка походить від червоної курочки, синя — від синьої, зелена — від зеленої і так далі (Р. Завадович).

- 1 А ти знаєш, де беруться крашанки? А що ти знаєш про писанки?
- 2 У якому значенні вжито виділені дієслова: переносному чи прямому? Склади і запиши речення, у якому виділені дієслова вживалися б у переносному значенні.

Розвиток мовлення. Творення казки

Пригадай! **Чарівні казки** — це казки, у яких відбуваються неймовірні чудеса, там є чарівні істоти і речі.

- 1 Упізнай казку за словами. Познач чарівні казки.

☐ Попелюшка, принц.	☐ Коза-дереза, рак.
☐ Вежа, відьма, Рапунцель.	☐ Сім гномів, Білосніжка.

- 2 Пригадай, якими є зачини казок. Що є характерним для основної частини? Якими найчастіше бувають кінцівки в казках?

- 3 Складіть казку за поданими словами: котик, песик, чарівна квітка.

- 1 Обдумайте можливі **варіанти** подальших дій у казці.

Наприклад

Песик подарував котикові чарівну квітку.

Чарівна квітка допомогла котикові знайти друга.

Песик і котик потоваришували з чарівною квіткою.

Як котик і песик стали друзями завдяки чарівній квітці.

Ваші варіанти

- 1 Пофантазуйте, як могли розгортатися події в казці.

Наприклад

Песик подарував котикові чарівну квітку.

- 1 З якої нагоди песик подарував котикові квітку?

(Як подарунок на день народження; як нагороду за хороший вчинок; на згадку про дружбу тощо.)

- 2 У чому полягає чарівність квітки?

(Вона виконує бажання, творить чудеса.)

- 3 Як котик скористався подарунком? (Замовив бажання для себе чи для всіх? Яке бажання? Як воно здійснилося?)

- 1 Розкажіть казку.

У зачині повідомте про героя. Хто він? Як його звати? Яким він є? Де живе? Чим займається?

Уроки 6–7. ЧАС ДІЄСЛІВ. ЗМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ ЗА ЧАСАМИ

1 Перевір себе!

Чи знаєш ти часи дієслів? Доповни запис відповідними словами.

Дієслова _____ часу означають дію, яка відбувається тоді, коли про неї говоримо. Вони відповідають на питання *що робить?* *що роблять?* Наприклад: _____.

Дієслова _____ часу означають дію, яка відбулася до того, як про неї говоримо. Вони відповідають на питання *що робив?* *що зробив?* Наприклад: _____.

Дієслова _____ часу означають дію, яка відбудеться після того, як про неї говоримо. Вони відповідають на питання *що буде робити?* *що робитиме?* *що зробить?* Наприклад: _____.

2 Прочитай текст-міркування. Знайди в ньому твердження і доказ (доведення). Який висновок можна зробити? Придумай, як завершити текст. Дopiши кінцівку тексту.

Присутність у лісі мурашок — запорука його здоров'я. За день гніздо мурашок знищує до 100 тисяч шкідників. До того ж ці трудівники розносять насіння трав і квітів. Риючі підземні ходи, вони зрихлюють ґрунт, перемішують його, збагачують органічними добривами. Відкривають доступ повітря до коренів (За М. Міщенком).

3 Підкресли в тексті дієслова теперішнього часу. Усно добери до них форми минулого та майбутнього часу.

3 Уважно розглянь таблицю і правильно заповни порожні рядки.

стояла	стою	
	кличе	покличе
мріяв		мріятиму

3 Визнач час дієслів.

В основній частині розкажіть, що трапилося з героєм, як розгорталася подія далі. (Наприклад. Як котик готувався до свого дня народження; кого запросив; як святкували; який отримав подарунок; чому ця квітка є чарівною; яке бажання загадав котик; чи здійснилося воно; як саме.)

У кінцівці скажіть, чим усе закінчилося.

4 Створи свою казку про котика, песика і чарівну квітку, орієнтуючись на таблицю. Придумай заголовок.

Зачин	Знайомство з героєм (героями) казки.
Основна частина	Що трапилось? Як розгорталася подія?
Кінцівка	Чим усе закінчилося?

За потреби скористайся *опорними словами*: недалеко від міста, чудовий будиночок, квітник, день народження, прибирання хатинки, приготування святкового обіду, давній друг, несподіваний подарунок, дуже гарна квітка, одне-єдине бажання, сповнення заповітної мрії.

5 Запиши казку. Кожну частину тексту пиши з абзацу.

5 Перевір написане. Виправ помилки, якщо вони є.

Урок 8. НАПИСАННЯ НЕ З ДІЄСЛОВАМИ

- 1 Прочитай вірш Анатолія Костецького. Подумай, чому він має таку назву.

НЕ ХОЧУ!

Метелика ловити я не хочу:
він — квітка неба, хай живе собі!
Хай крильцями барвистими тріпоче,
щоб радісно було мені й тобі!
І квітку лісову не стану рвати,
її додому я не понесу.
Бо вдома їй джмеля не погойдати
і не попити ранками росу!
Ані стеблинку, гілку чи травинку
я не ображу: це — страшений гріх!
Бо в кожній з них живе тремка живинка,
що світиться довірою до всіх...

- 2 Підкресли дієслова з *не*. Як вони пишуться?
3 Напиши кілька своїх прикладів.

- 2 Розбий ланцюжок на окремі слова. Прочитай, що утворилося.

Кращенеобіцяти, як слованетримати.

- 2 Залиши утворене прислів'я, поясни, як ти його розумієш.

- 2 Як ти написав (написала) *не* з дієсловами? Поясни чому.

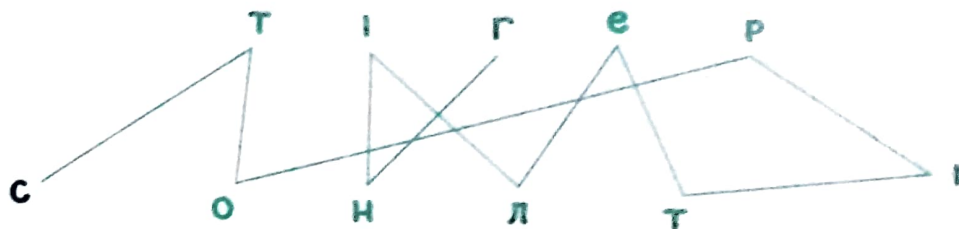
- 3 Побудь у ролі вчителя! Знайди і виправ помилки.

1. Не помиляється той, хто нічого не робить. 2. Не знаєш, то мовчи, а знаєш — не кричи. 3. Хто незнає, нехай людей запитає. 4. Не знайко на печі лежить, а знайко по дорозі біжить. 5. У не вдахи всі винні.

- 2 Прочитай прислів'я і поясни, як ти їх розумієш.

Розвиток мовлення. Створення історії

- 1 Пройди лабіринтом, прочитай утворене слово.

- 2 Чи знаєш ти, що таке *сторітелінг*? Коли він виник? Де використовується?

Взьми до уваги! **Сторітелінг** — це розповідання захопливих історій про реальних чи вигаданих персонажів. Донесення інформації шляхом розповідання історій існує дуже давно, у формі легенд, переказів, казок. Сторітелінг дуже популярний і сьогодні його використовують в освіті, журналістиці, політиці, бізнесі тощо.

- 3 Чи любиш ти слухати цікаві історії? Приміром, про вигаданих істот чи давні перекази, дружні історії чи сімейні легенди, історії про життя відомих людей, правила поведінки в суспільстві, чарівні предмети та ін.

- 4 Прочитайте історію, створену вчителем Василем Сухомлинським для дітей. Колись давно він її записав, і тепер ви можете її прочитати.

ЯК СЕРГІЙКО НАВЧИВСЯ ЖАЛІТИ

Сергійко гуляв собі біля ставка і побачив дівчинку, що сиділа на березі. Підходить до неї, а вона й каже:

— Не заважай мені слухати, як хлюпочуть хвилі.

Сергійко здивувався. А потім узяв та й кинув у ставок камінець.

Дівчинка питає його:

— Що ти кинув у воду?

Сергійко ще більше здивувався.

— Хіба ти не бачила? Я кинув камінець.

Дівчинка й каже:

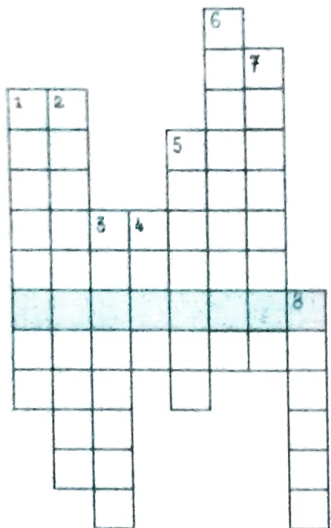
— Я нічого не бачила, бо я сліпа.

Сергійко довго дивився на дівчинку. Він не міг уявити: як це воно, коли людина нічого не бачить?

Урок 9. Узагальнення знань про дієслово як частину мови

1 Розгадай кросворд, уписавши у відповідні клітинки пропущені слова.

1. Член речення, яким найчастіше буває дієслово — ... .

2. На питання *що робить? що роблять?* відповідають дієслова, що мають час ... .

3. Слова, що означають дії предметів, і відповідають на питання *що робить? що роблять?* називаються ... .

4. Дієслова мають три ... : теперішній, минулий, майбутній.

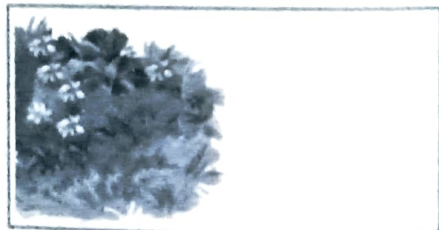
5. На питання *що робив? що зробив?* відповідають дієслова, які мають час ... .

6. У реченні дієслово найчастіше зв'язане з ... .

7. До поданих назв частин мови допиши назву останньої з них, яку ти вивчив у цьому розділі: іменник, прикметник, числівник ... .

8. *Не* з дієсловами пишеться ... .

2 Склади ребуси, розгадкою яких буде слово *травень*. Домалюй ребуси у поданих прямокутниках, скориставшись такими підказками:

Зі словом-відгадкою склади і запиши речення про зміни в природі.

Назви в записаному реченні дієслово (дієслова). За поданим у підручнику зразком (с. 156) виконай усно розбір дієслова.

Ти вже вмєш розгадувати ребуси і навіть самостійно складати їх. Під час літніх канікул можеш повправлятися в цій захопливій справі. Для початку склади ребуси до назв трьох літніх місяців: *червень, липень, серпень*.

Розвиток мовлення. Стислий переказ

Пригадай! **Стисло переказати** — означає передати найголовніше зі змісту тексту, опускаючи другорядне (деталі).

1 Познач ✓, у яких випадках ти скористаєшся стислим переказом.

Молодша сестричка просить тебе розказати їй казку.

Ти просиш бібліотекаря видати книгу, назву якої ти забув, але пам'ятаєш, про що там розповідається.

2 Порівняй уривок із казки «Колобок» і його стислий переказ. Зверни увагу на те, як передано зміст тексту: яку інформацію збережено, а яку — вилучено.

Жили собі дід і баба. Дожились уже до того, що не стало в них і хліба. Дід і каже:

— Бабусю! Піди в комору, назмітай у засіку борошенця та спечи мені колобок.

Послухалась баба: назмітала в засіку борошенця, витопила в печі, замісила тісто, спекла колобок і поклала на вікні, щоб простиг. А він лежав, лежав на вікні, а тоді з вікна — на призьбу, а з призьби — у двір, а з двору — за ворота, та й побіг-покотився дорогою.

Стислий переказ

Жили-були дід і баба. Не стало в них хліба і дід попросив бабу спекти з борошна колобок.

Баба спекла колобок і поклала на вікно, щоб прохолонув. А він лежав на вікні, а тоді побіг-покотився дорогою.

3 Прочитай текст. Це художній текст чи науковий?

Тхір — невеликий (до 60 см), сильний, спритний звірок. Живе у степовій та лісовій місцевості. Може оселятися в населених пунктах.

Живиться тхір дрібними гризунами, невеликими птахами, комахами. Удень звір відпочиває, а полювати виходить уночі.

Оселяючись біля житла людей, тхір може завдавати їм шкоди, бо нищить домашню птицю. Водночас тхір є дуже корисним, оскільки знищує безліч шкідливих мишовидних гризунів, допомагаючи таким чином заощадити 3–4 тонни хліба (3 журналу).

Як ти вважаєш: тхори корисні чи шкідливі? Обґрунтуй свою думку.

ВІДГАДКИ ДО ЗАГАДОК І РЕБУСІВ

с. 1. Апостроф; с. 4. Грудень; с. 13. Зима; с. 14. Січень; с. 23. Лютий. Сніжинка; с. 24. Хліб, яблуко, суниця.
Слон; с. 32. Весна; с. 33. Пролісок; с. 36. Суниця або полуниця; с. 37. Весна; с. 41. Березень, квітень,
травень; с. 46. Кіт. Квочка з курчатами; с. 49. Квітень; с. 51. День. Кажани.

ЗМІСТ

БУДОВА СЛОВА (ПРОДОВЖЕННЯ)

Урок 17. Вимова і написання слів з апострофом	1
Урок 18. Уживання апострофа після префіксів	2
Урок 19. Перенос слів з апострофом	3
Урок 20. Суфікс як значуща частина слова	4
Урок 21. Закріплення поняття про суфікс, його словотворчу роль	5
Урок 22. Творення слів за допомогою суфіксів, моделювання будови слів	6
Урок 23. Подовжені м'які приголосні звуки	7
Урок 24. Послідовність розбору слова за будовою	8
Розвиток мовлення. Твір-розповідь «Лижні змагання» (за сюжетним малюнком)	10

ЧАСТИНИ МОВИ. ІМЕННИК

Урок 1. Поняття про іменник як частину мови	13
Урок 2. Іменники – назви істот і неістот	14
Уроки 3–4. Іменники – власні і загальні назви. Правопис їх	15
Урок 5. Іменники, які називають ознаки і дії	16
Розвиток мовлення. Творення віршів	17
Урок 6. Рід іменників: чоловічий, жіночий, середній	19
Урок 7. Закінчення іменників різних родів	20
Урок 8. Змінювання іменників за числами	21
Урок 9. Спостереження за іменниками, які вживаються тільки в однині або тільки у множині	22
Урок 10. Прийменники і закінчення як засоби вираження зв'язку між словами в реченні	23
Розвиток мовлення. Складання загадок	24
Урок 11. Узагальнення знань про іменник як частину мови	26

ПРИКМЕТНИК

Урок 1. Поняття про прикметник як частину мови	27
Урок 2. Зв'язок прикметників з іменниками	28
Урок 3. Змінювання прикметників за числами у сполученні з іменниками	29
Розвиток мовлення. Твір-розповідь «Моя заповітна мрія» (з елементами міркування)	30
Урок 4. Узгодження прикметника з іменником у різних формах	32
Урок 5. Змінювання прикметників за родами	33
Урок 6. Визначення роду і числа прикметників за іменниками	34
Урок 7. Розпізнавання форм прикметника за іменником, із яким він зв'язаний, питанням, закінченням	35
Урок 8. Спостереження за роллю прикметників у мовленні	36
Розвиток мовлення. Твір-опис «Надійшла весна прекрасна» (на основі власних спостережень)	37
Урок 9. Узагальнення знань про прикметник як частину мови	40

ЧИСЛІВНИК

Урок 1. Поняття про числівник як частину мови	41
Урок 2. Вимова і правопис найуживаніших числівників	42
Урок 3. Правильне прочитання числових виразів	43
Урок 4. Узагальнення знань про числівник як частину мови	44
Розвиток мовлення. Переказ із творчим доповненням	45

ДІЄСЛОВО

Урок 1. Поняття про дієслово як частину мови	48
Урок 2. Зв'язок дієслова з іменником у реченні	49
Урок 3. Спостереження за роллю дієслів у реченнях і текстах	50
Урок 4. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми	51
Урок 5. Уживання дієслів у прямому і переносному значеннях	52
Розвиток мовлення. Творення казки	53
Уроки 6–7. Час дієслів. Змінювання дієслів за часами	55
Урок 8. Написання не з дієсловами	56
Розвиток мовлення. Створення історії	57
Урок 9. Узагальнення знань про дієслово як частину мови	60
Розвиток мовлення. Стилий переказ	61

Навчальне видання

ВАШУЛЕНКО Микола Самійлович
ВАСИЛЬКІВСЬКА Надія Адамівна

РАБОЧИЙ ЗОШИТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3 клас
(у 2-х частинах)

Частина 2

Редактор *Н. А. Чаплюк*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Коректор *О. В. Северцева*
Комп'ютерна верстка *І. М. Сора*

У посібнику використано ілюстрації *Н. Ісай* та матеріали із сайту *freepik.com*

Формат 84 x 108 /₁₆. Ум. друк. арк. 6,72
Обл.-вид. арк. 5,71. Наклад 25 040 пр.
Зам. № 10542

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва 04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua

Віддруковано ТОВ «Поліпринт»
Свідцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 1250 від 27.02.2003 р.
04074, м. Київ, вул. Лугова, 1А